

зараз здійснюємо, є те, що цей процес відбувається в умовах конституційно закріпленої обов'язковості загальної середньої освіти для всіх громадян. Це означає, що за будь-якої організації навчання в старшій школі має бути забезпечено рівень загальноосвітньої підготовки всіх без винятку учнів, не нижчий від визначеного Державним стандартом загальної середньої освіти.

ПРО ДЕЯКІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДРУЧНИКІВ З АЛГЕБРИ ДЛЯ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Мальований Ю.І. (м. Київ)

Написані протягом останніх років авторськими колективами численні варіанти підручників з різних предметів шкільної програми відображають загальні тенденції у створенні сучасної навчальної книги.

З огляду на сказане охарактеризуємо основні підходи, покладені в основу системи підручників з алгебри для основної школи авторів Г. М. Возняка, Г. М. Литвиненка, Ю. І. Мальованого, які побачили світ у видавництві "Навчальна книга – Богдан" у 2002–2003 рр. Передусім зазначимо, що йдеться про систему підручників, тобто таку їх сукупність, яка побудована на одних методичних засадах, де реалізовано єдині вимоги до структурування змісту, формування системи вправ, організації роботи з книгою, здійснення школярами самоконтролю навчальних досягнень, врешті, до апарату орієнтування, стилю викладу й оформлення книги. Саме такий підхід до створення підручників з навчальних курсів, які вивчаються протягом кількох років, видається найбільш продуктивним. Він має низку очевидних переваг над розрізненим набором навчальних книг, які обслуговують певний шкільний курс, побудовані на різних засадах і вимагають кожного року тривалої адаптації вчителя й учнів до роботи з ними.

Зміст характеризованих підручників підпорядковано реалізації трьох основних завдань шкільного курсу математики – формування в учнів системи математичних знань і вмінь, зокрема тих, що необхідні у повсякденному житті, потрібні у навчанні інших шкільних предметів; розвиток мислення учнів; ознайомлення школярів з природою математичного знання, методами математики, її можливостями у пізнанні і перетворенні дійсності – і відповідає чинній навчальній програмі. При цьому таку відповідність автори розуміють як повне відображення в підручниках передбаченого програмою змісту, але не обов'язкове дотримання послідовності його вивчення, принаймні у межах одного класу. Зокрема, з методичних міркувань змінено місце вивчення теми "Рівняння" в курсі алгебри 7-го класу, матеріал структуровано так, щоб забезпечити реалізацію принципу укрупнення дидактичних одиниць, що передбачає одночасний розгляд прямих і обернених дій, перетворень та ін. Цей принцип реалізовано при розгляді тотожних перетворень многочленів, квадратних коренів, раціональних дробів. Як доведено дослідниками, такий підхід виявляється значно ефективнішим, ніж роз'єднане в часі вивчення відповідного матеріалу.

Формування алгебраїчних знань і способів дій, враховуючи вік учнів, їхні психологічні особливості, здійснюється засобами підручників здебільшого на індуктивній основі – від розгляду окремих прикладів до формулювання узагальненого висновку з наступним його обґрунтуванням. При цьому постійна увага звертається на забезпечення педагогічно доцільного рівня строгості розгляду таких обґрунтувань. Автори вбачають суть не в тому, щоб довести (строго обґрунтувати) абсолютно всі алгебраїчні твердження, що розглядаються, а сформулювати в учнів розуміння необхідності таких доведень, ознайомити з їх видами і способами, виробити "математичне чуття" – здатність розрізняти, яке

твердження потребує строгих обґрунтувань, а яке – ні. Полегшенню сприймання навчального змісту учнями та доцільній організації його вивчення слугує його структурування в підручниках за параграфами, які включають ряд відповідних пунктів, кожен з яких розбито на підпункти – логічно завершені дози навчальної інформації, доступні для одноразового сприймання. З метою актуалізації відомостей, необхідних для успішного вивчення нового матеріалу, на початку кожного пункту під рубрикою “Пригадайте” вміщено відповідні запитання й завдання. Завершують пункт запитання для самоконтролю, вправи і задачі. Запитання, з одного боку, орієнтують учня на найістотніше в змісті цього пункту, а, з другого – дають можливість з’ясувати ступінь його засвоєння.

Задачі і вправи слугують формуванню предметних умінь, розвитку мислення, усвідомленню сутності понять. Є підстави вести мову про наявність у підручниках дидактично доцільної системи таких задач і вправ. Їхніми характеристиками особливостями є такі:

а) наявність необхідної кількості завдань, спрямованих як на формування основних понять курсу алгебри основної школи, так і на вироблення відповідних способів дій, що передбачає поетапність такого формування відповідно до встановлених алгоритмів із відпрацюванням кожного передбаченого ними кроку;

б) практична спрямованість значної кількості завдань, наявність задач геометричного, фізичного, хімічного змісту, розв’язання яких передбачає використання відповідного алгебраїчного апарату;

в) наявність завдань, що безпосередньо спрямовані на формування таких розумових дій і якостей мислення, як аналіз, абстрагування, критичність і гнучкість мислення, уважність тощо. Це, зокрема, завдання на аналіз і оцінку різних способів розв’язання однієї і тієї самої задачі, відшукування і виправлення логічних або фактичних помилок у наведених міркуваннях, знаходження кількох способів розв’язання певних завдань тощо. У підручниках уперше послідовно і достатньо повно реалізовано алгоритмічний підхід до формування основних умінь і способів дій. Для всіх перетворень раціональних та ірраціональних виразів, побудови графіків функцій, розв’язування задач методом рівнянь встановлено і сформульовано чіткі алгоритми, покликані значно полегшити формування відповідних умінь і навичок. Особливої уваги заслуговує реалізована в підручниках методична система навчання учнів розв’язування задач за допомогою рівнянь і їх систем. Складання рівняння за умовою задачі розглядається як своєрідний переклад цієї умови зі звичайної мови на мову математики, а саме рівняння (чи система рівнянь) – як математична модель ситуації, описаної в умові.

Підручники містять окремі пункти, де детально розглянуто ці питання, подано систему формування базових умінь, необхідних для успішного розв’язання задач методом рівнянь, наведено загальний алгоритм застосування цього методу.

Однією з особливостей підручників є їхня спрямованість на забезпечення максимальної самостійності учнів у роботі з ними, можливості вивчення алгебри з мінімальною допомогою з боку вчителя, консультанта або взагалі без неї. Цьому слугують:

- достатня деталізація викладу для досягнення розуміння змісту без додаткових пояснень і коментарів;
- стиль викладу у формі бесіди з учнем, звернення до нього, стимулювання його пізнавальної активності відповідними запитаннями, вказівками тощо (у т. ч. і застереження від можливих поширених помилок, уміщені у спеціальній рубриці “Увага!”);
- надання можливості учням регулювати рівень складності обраних для виконання завдань шляхом виокремлення трьох таких рівнів.

При цьому вправи кожного рівня не згруповано окремо, а позначено в загальній системі вправ, що є цілісною системою, де виконання кожної попередньої вправи є передумовою успішного виконання наступної;

- можливість школярів здійснювати самооцінку рівня навчальних досягнень за допомогою відповідей на запитання і виконання різнорівневих завдань, уміщених наприкінці кожного параграфа, що охоплюють увесь основний його зміст.

Дидактичний принцип диференціації реалізовано не лише в системі завдань підручника, а й у змісті навчального матеріалу. Цьому слугують дві рубрики: "Цікаво знати" та "Історична довідка". У першій містяться відомості, які розширюють і поглиблюють матеріал відповідної теми, а в другій – факти з історії розвитку алгебраїчного знання, дані про його творців.

Література

1. Возняк Г. М., Литвиненко Г. М., Мальований Ю. І. Алгебра. 7 клас: Підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / За ред. Ю. І. Мальованого.– Т.: Навч. книга – Богдан, 2003.– 193 с.
2. Возняк Г. М., Литвиненко Г. М., Мальований Ю. І. Алгебра: Підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / За ред. Ю. І. Мальованого.– Т.: Навч. Книга – Богдан, 2003.– 208 с.
3. Возняк Г. М., Литвиненко Г. М., Мальований Ю. І. Алгебра: Підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. / За ред. Ю. І. Мальованого.– Т.: Навч. книга – Богдан, 2003.– 205 с.

ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗГІДНО З КОМПЕТЕНТНІСТНИМ ПІДХОДОМ

Михайліченко М.В. (м. Київ)

Специфіка розвитку соціально-економічної системи висуває нові кількісні та якісні вимоги до діяльності вищих навчальних закладів, які передбачають залучення нової генерації управлінців-менеджерів освітньої галузі, котрі здатні планувати стратегії і тактики розвитку навчального закладу, ухвалювати самостійні рішення, ефективно здійснювати організаційну, корегувальну і контрольно-оцінюючу діяльність [3]. Формування професійної компетентності майбутнього керівника починається зі стін вишу і відбувається у процесі фахової підготовки.

Проблемі підготовленості керівника до управлінської діяльності присвячені наукові дослідження В.І. Бондаря, Л.І. Даниленко, Г.В. Сльникової, Л.М. Калініної, В.І. Маслова, В.В. Олійника, О.В. Пічугіної, Т.М. Сорочан. Питаннями компетентнісного підходу, формування педагогічної та професійної компетентності займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Байденко В.І., Бібік Н.М., Зязюн І.А., Колеснікова І.О., Кузьміна Н.В., Лук'янова М.І., Маркова А.К., Овчарук О.В, Рогов Є.І., Савченко О.Я., Сластьонін В.О., Сериков В.В., Степко М.Ф., Хоружа Л.Л.

Компетентністний підхід тісно пов'язаний із такими підходами до навчання, як особистісно орієнтований та діяльнісний [1]. Перехід до компетентнісного підходу означає переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, у зміщенні акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь та навичок на формування й розвиток здатностей практично діяти, застосовувати досвід успішних дій у конкретних ситуаціях. Під поняттям компетентністний підхід розуміють спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових (наприклад, навчальна, здоров'язберігаюча, загальноку-